

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

Vooropleiding
Hoger
Beroeps
Onderwijs

HAVO Tijdvak 2
VHBO Tijdvak 3
Woensdag 21 juni
13.30 – 16.30 uur

**Dit examen bestaat uit 35 vragen.
Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel
punten met een goed antwoord behaald kunnen
worden.**

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

Uit een krant:

Uitzendbranche blijft groeien

Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) blijkt dat de uitzendbranche in het eerste kwartaal van 1998 flink is gegroeid. In vergelijking met het eerste kwartaal van 1997 is het aantal gewerkte uren door uitzendkrachten met 15,6% gestegen. In het eerste kwartaal van 1998 hebben uitzendkrachten 84.760.000 uren gewerkt, hetgeen volgens berekeningen van het CBS overeenkomt met 163.000 fulltime banen.

- 2p **1** Bereken hoeveel uur er volgens het CBS *per jaar* in een fulltime baan in de uitzendbranche wordt gewerkt.

Het aantal personen dat in het eerste kwartaal van 1998 als uitzendkracht stond geregistreerd, is groter dan 163.000. Een oorzaak voor dit verschil is dat sommige personen niet het gehele kwartaal via een uitzendbureau werken.

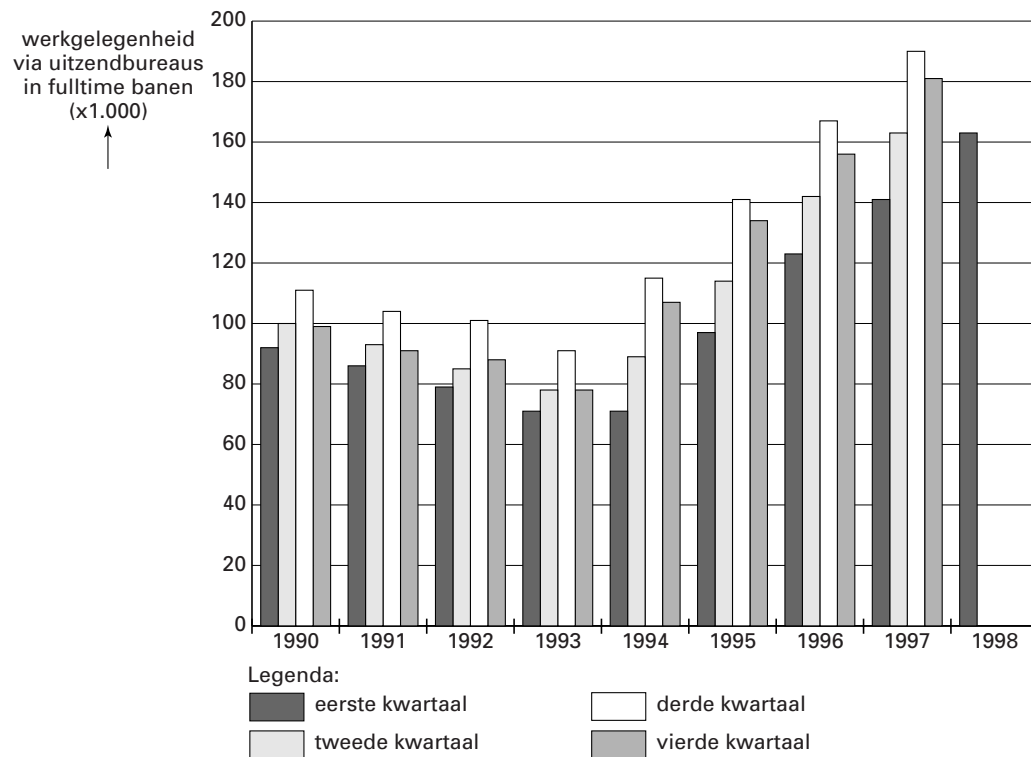
- 2p **2** Noem een andere oorzaak voor dit verschil.

Op de arbeidsmarkt neemt jaarlijks aan het begin van het derde kwartaal het aanbod van uitzendkrachten toe.

- 2p **3** Geef daarvoor een verklaring.

De ontwikkeling van de werkgelegenheid via uitzendbureaus in de periode 1990-1998 staat weergegeven in figuur 1.

figuur 1

De totale werkloosheid in Nederland is onderhevig aan seizoensinvloeden.

De seizoenswerkloosheid die hiervan het gevolg is, heeft een vast patroon. Ook in de werkgelegenheid via uitzendbureaus in figuur 1 zijn seizoensinvloeden herkenbaar. Er is een samenhang tussen de seizoenswerkloosheid en de werkgelegenheid via uitzendbureaus.

- 3p **4** Beschrijf deze samenhang.

De veranderingen in de werkgelegenheid via uitzendbureaus in figuur 1 zijn ook het gevolg van ontwikkelingen in de conjunctuur. Om een verandering van de werkgelegenheid vast te stellen kan de werkgelegenheid in een bepaald kwartaal worden vergeleken met het voorafgaande kwartaal of met hetzelfde kwartaal van het voorafgaande jaar.

- 3p **5** Welke van beide vergelijkingen is voor het aflezen van de conjuncturele ontwikkeling het meest geschikt? Verklaar het antwoord.

Opgave 2

In 1999 is het totale vervoer met Nederlandse schepen gegroeid tot 320 miljoen ton goederen. Daarvan betreft 96 miljoen ton goederen binnenlands vervoer.

In tabel 1 staan gegevens over het vervoer met Nederlandse schepen in 1999. De cijfers betreffen veranderingen ten opzichte van 1998.

tabel 1	binnenlands vervoer	internationaal vervoer
vervoerde hoeveelheid goederen	+ 8%	+ 12%
vervoersprestatie in ton-kilometers*	+ 21%	+ 10%

*Een ton-kilometer is een eenheid die aangeeft dat één ton lading is vervoerd over één kilometer.

- 3p **6** Bereken de internationaal vervoerde hoeveelheid goederen *in 1998*.
- 2p **7** Is de afstand waarover de lading bij het binnenlandse vervoer is verscheept in 1999 ten opzichte van 1998 gedaald of gestegen? Licht het antwoord toe.

De heer Peters is eigenaar en schipper van een vrachtschip waarmee cement wordt vervoerd. Voor 1999 gelden de volgende gegevens voor het bedrijf van Peters:

Productiecapaciteit	800.000 ton-kilometer
Totale variabele kosten	2Q
Totale constante kosten	525.000
Totale opbrengst	2,75Q

Q is de afzet in ton-kilometers; de kosten en opbrengsten luiden in euro's.

- 3p **8** Bereken de break-even afzet van het bedrijf van Peters in ton-kilometers.

Peters verwacht dat na het jaar 2000 de opbrengst van een ton-kilometer 2,25 euro bedraagt. Doordat de kostengegevens niet veranderen, wordt het bedrijf van Peters bij iedere productieomvang verliesgevend. Dit verlies is minimaal als de productie maximaal is.

- 3p **9** Bereken het minimale jaarlijkse verlies van het bedrijf van Peters na 2000.

Om uit de verliezen te komen, overweegt Peters zijn schip te vervangen door een nieuw schip. De productiecapaciteit van het nieuwe schip is drie keer zo groot als de huidige productiecapaciteit, terwijl de personeelsbezetting gelijk blijft. De variabele kosten per ton-kilometer zijn in vergelijking met het huidige schip 28% lager. De constante kosten bedragen na de investering in het nieuwe schip 1.000.000 euro per jaar.

- 3p **10** Betreft de investering van Peters een breedte-investering of een diepte-investering? Verklaar het antwoord.

- 3p **11** Bereken de winst die Peters met zijn nieuwe schip per jaar maakt bij volledige benutting van de productiecapaciteit.

Opgave 3

De omvang van het overheidstekort van een land wordt onder andere beïnvloed door de conjuncturele ontwikkeling. Als een land in een recessie komt, kan het overheidstekort toenemen.

3p **12** Leg uit dat het overheidstekort door een recessie kan toenemen.

Het bestrijden van een recessie met anticyclische begrotingspolitiek heeft ook invloed op het overheidstekort.

3p **13** Leidt bestrijding van een recessie met anticyclische begrotingspolitiek tot afname of tot toename van het overheidstekort? Verklaar het antwoord.

Om lid te kunnen worden van de Economische en Monetaire Unie (EMU) in Europa moeten landen aan bepaalde voorwaarden voldoen. Vereenvoudigd luiden twee van de voorwaarden van de EMU:

- het overheidstekort van een land mag niet hoger zijn dan 3% van het nationale inkomen.
- de rentestand in een land mag niet te veel boven het niveau van de EMU-lidstaten liggen.

De voorwaarden om lid van de EMU te kunnen worden, hangen met elkaar samen. Het overheidstekort van EMU-lidstaten en de rentestand in de EMU kunnen elkaar wederzijds beïnvloeden.

2p **14** Leg uit dat een lagere rentestand in de EMU tot lagere overheidstekorten in de EMU-lidstaten kan leiden.

2p **15** Leg uit dat lagere overheidstekorten in de EMU-lidstaten tot een lagere rentestand in de EMU kunnen leiden.

Stel dat een Europees land lid wil worden van de EMU. Voor dit land staan in tabel 2 voor de jaren 2000 en 2001 enkele verwachte cijfers.

tabel 2

	2000 (bedragen in miljarden euro's)	2001 (verandering ten opzichte van 2000)
nationaal inkomen	520	+2%
overheidsontvangsten	220	+1%
overheidsuitgaven	240	0%

3p **16** Toon met behulp van een berekening aan dat het overheidstekort van dit land in 2001 niet aan de tekortnorm van 3% voldoet.

De Europese Commissie wil dat dit land in 2000 aan de tekortnorm van 3% van het nationale inkomen voldoet. Daarom verkoopt de overheid van dit land in 2000 een deel van de goudvoorraad. De opbrengst van deze verkoop wordt tot de overheidsontvangsten gerekend.

3p **17** Bereken hoe groot de opbrengst van deze goudverkoop minstens moet zijn.

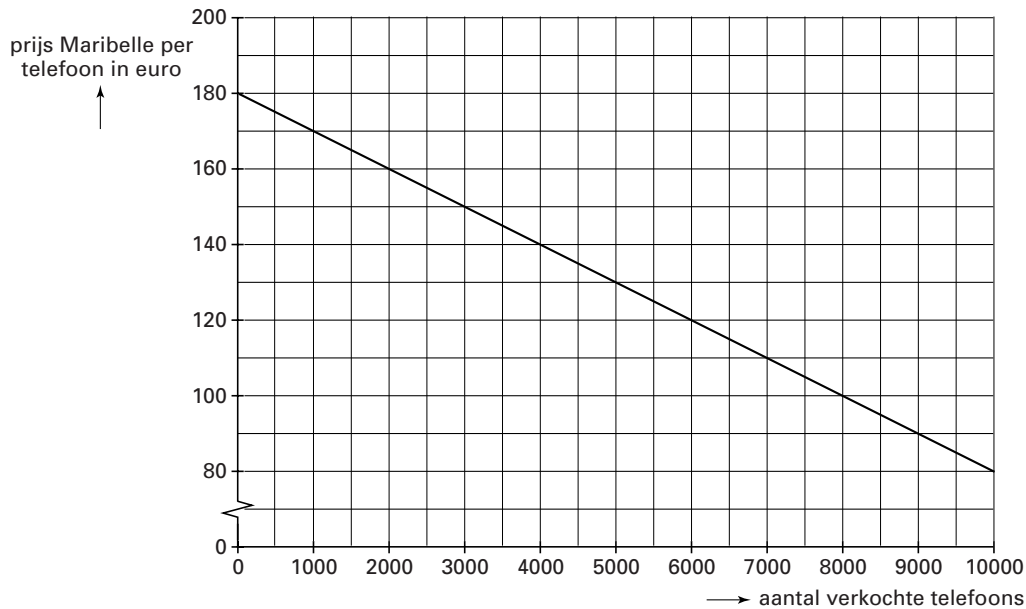
Opgave 4

Op de consumentenmarkt voor mobiele telefoons is de onderneming Marie B.V. één van de aanbieders. Marie B.V. biedt op deze markt een mobiele telefoon aan onder de naam Maribelle.

- 2p **18** Is de markt voor mobiele telefoons een voorbeeld van een abstracte markt of van een concrete markt? Licht het antwoord toe.

In figuur 2 is de relatie tussen de prijs en de afzet van Maribelle op een bepaald moment weergegeven.

figuur 2

In de uitgangssituatie is de prijs van Maribelle 150 euro per stuk. Marie B.V. overweegt de prijs van Maribelle te verlagen tot 130 euro en heeft met behulp van figuur 2 bepaald dat de prijselasticiteit van de vraag naar Maribelle bij deze prijsverlaging -5 bedraagt.

- 3p **19** Toon met behulp van een berekening aan dat de prijselasticiteit van de vraag naar Maribelle bij deze prijsverandering -5 bedraagt.

De vraag naar Maribelle is in de uitgangssituatie prijselastisch.

- 2p **20** Leidt een prijsverlaging bij een prijselastische vraag tot afname of tot toename van de omzet? Verklaar het antwoord.

Het aantal aanbieders op de consumentenmarkt voor mobiele telefoons is de afgelopen jaren sterk toegenomen. Voordeel voor de consument hiervan is dat mobiele telefoons steeds goedkoper worden.

- 2p **21** Noem een nadeel voor consumenten van het toenemende aantal aanbieders.

Marie B.V. wil de afzet vergroten door het voeren van prijsbeleid en promotiebeleid.

- 3p **22** Noem twee andere onderdelen van de marketingmix en beschrijf hoe Marie B.V. deze onderdelen kan toepassen om de afzet te vergroten.

Stel dat Marie B.V. met succes promotiebeleid voert en er onder andere in slaagt klanten sterker aan zich te binden. Als klanten zich sterker gebonden voelen aan Maribelle verandert de prijselasticiteit van de vraag.

- 3p **23** Wordt de vraag naar Maribelle hierdoor meer of minder prijselastisch? Verklaar het antwoord.

Opgave 5

In 2002 wordt in de landen die deelnemen aan de Economische en Monetaire Unie (EMU) de euro als gemeenschappelijke munt ingevoerd. De betalingsbalans van afzonderlijke EMU-lidstaten wordt dan ondergeschikt aan de betalingsbalans van de EMU.

Stel dat enkele gegevens over de betalingsbalans van de EMU in 2004 luiden als in tabel 3 (alle bedragen in miljarden euro's):

tabel 3	ontvangsten	uitgaven	saldo
goederenrekening	311,7	284,6	...
dienstrekening	84,3	...	...
inkomensrekening			-8,7
lopende rekening			+26,3
kapitaalrekening			-25,6

De optelsom van de ontvangsten uit de export van goederen van de afzonderlijke EMU-lidstaten is hoger dan 311,7 miljard euro.

- 2p **24** Geef daarvoor de verklaring.
- 3p **25** Bereken voor welk bedrag de EMU in 2004 aan diensten importeert.
- 2p **26** Bereken met welk bedrag de officiële reserves van de EMU in 2004 veranderen. Geef ook aan of het een afname of een toename van de officiële reserves betreft.

Het saldo op de kapitaalrekening wordt bepaald door het verschil tussen kapitaalexport en kapitaalimport.

- 2p **27** Noem een voorbeeld van een transactie die tot de kapitaalimport van de EMU wordt gerekend.

Stel dat er op de goederenrekening van de EMU in een bepaald jaar een overschot is. Een koersverandering van de euro heeft invloed op dit overschot.

- 3p **28** Leidt een koersdaling of een koersstijging van de euro tot afname van het overschot op de goederenrekening van de EMU? Verklaar het antwoord.

Stel dat de koers van de euro in een periode sterk daalt. De Europese Centrale Bank (ECB) kan dan ingrijpen, door bijvoorbeeld de rentestand te beïnvloeden.

- 3p **29** Moet de rentestand worden verhoogd of worden verlaagd om een koersdaling van de euro af te remmen? Verklaar het antwoord.

Opgave 6

De situatie op de vermogensmarkt en de ontwikkeling van de inflatie hebben invloed op de rentestand. Omgekeerd heeft de rentestand invloed op de inflatie en de vermogensmarkt.

De vermogensmarkt kan worden opgedeeld in de geldmarkt en de kapitaalmarkt.

Een voorbeeld van een vermogenstitel die op de kapitaalmarkt wordt verhandeld, is een hypotheecaire lening.

2p **30** Waarop is het onderscheid tussen de geldmarkt en de kapitaalmarkt gebaseerd?

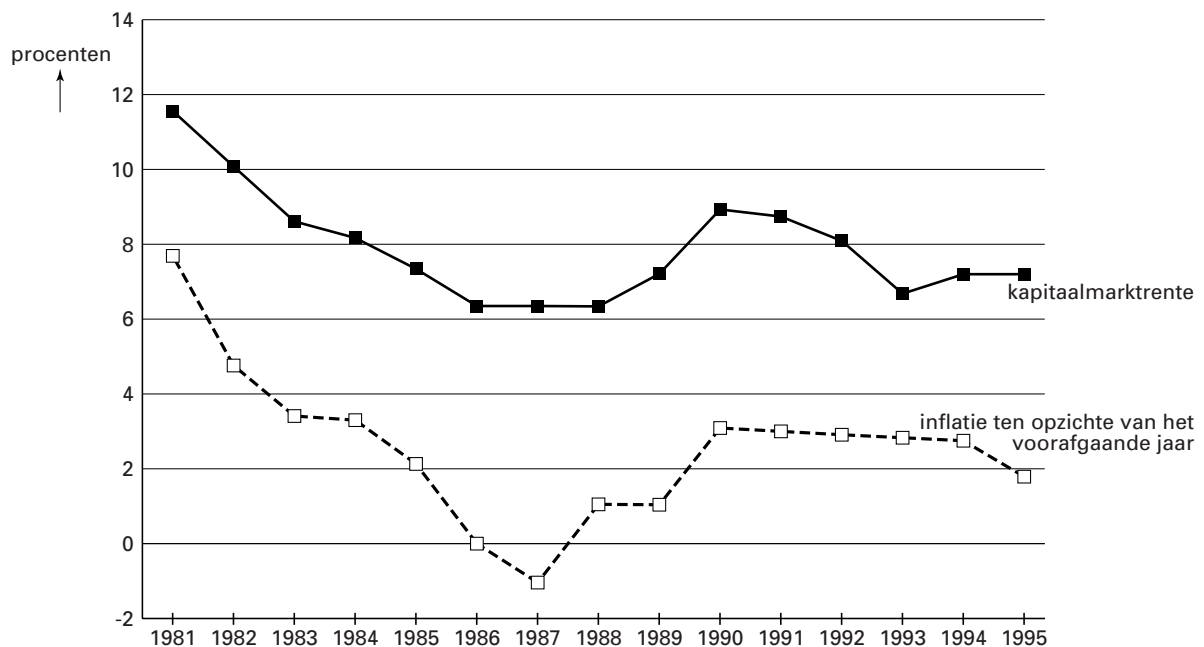
2p **31** Noem twee andere voorbeelden van vermogenstitels die op de vermogensmarkt worden verhandeld.

Het rentepercentage is niet van alle hypotheecaire leningen hetzelfde. De hoogte van het rentepercentage is onder andere afhankelijk van de termijn waarvoor het rentepercentage is vastgelegd. Deze rentevaste periode is van sommige hypotheecaire leningen zelfs 20 jaar.

2p **32** Is het rentepercentage van hypotheecaire leningen in het algemeen hoger of lager naarmate de rentevaste termijn langer is? Verklaar het antwoord.

In figuur 3 staat de ontwikkeling van de kapitaalmarktrente en de inflatie in de periode 1981-1995 weergegeven.

figuur 3

Uit figuur 3 kan worden afgeleid dat de kapitaalmarktrente en de inflatie met elkaar in verband staan.

3p **33** Leg uit dat een rentestijging de kosteninflatie kan stimuleren.

Een rentestijging kan ook leiden tot afname van de inflatie.

3p **34** Leg uit dat een rentestijging de bestedingsinflatie kan afremmen.

Uit figuur 3 kan de ontwikkeling van de reële kapitaalmarktrente worden afgeleid.

3p **35** Is de reële kapitaalmarktrente in 1987 ten opzichte van 1986 is gestegen, gedaald of gelijk gebleven? Verklaar het antwoord met behulp van figuur 3.

Einde